

موانع تولید سیمان در سال ۱۴۰۰ چیست؟

سید عباس حسینی*

کد خبر: ۱۰۴۵۳۸۵

تاریخ: ۲۲ فروردین ۱۴۰۰ - ۱۵:۰۴

از آنجا که مقام معظم رهبري همواره بر محوریت تولید ملی در بهبود اوضاع اقتصادی کشور تاکید کرده و این مهم همواره در بیانات ایشان نیز مورد توجه قرار گرفته است، امسال نیز ایشان با هدف تحقق کامل جهش اقتصادی، سال ۱۴۰۰ را به نام سال "تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها" نامگذاری کرده‌اند. اما یکی از صنایعی که امکان جهش تولید در آن متصور بوده ولی همچنان با موانع متعددی مواجه است، صنعت سیمان کشور است.

سیمان به عنوان یکی از کالاهای استراتژیک از اهمیت و جایگاه خاصی برخوردار است چراکه اساس تمدن امروزی بوده و مصرف سرانه آن شاخص مناسبی برای بررسی میزان توسعه یافتگی کشورها محسوب می‌شود. در ایران معاصر و خصوصا در دهه ۸۰ شمسی، سرمایه‌گذاری‌های وسیعی در زمینه تولید سیمان صورت پذیرفته و این سرمایه‌گذاری‌ها، هر چند در ابتدا هماهنگ با رشد اقتصادی کشور و نیاز برخی از کشورهای همسایه بود، اما به مرور زمان، با توجه به رشد نامناسب GDP و رکود اقتصادی ناشی از بیماری‌های هلدی، طی یک دهه گذشته و عدم برخورداری از دیپلماسی اقتصادی مناسب با همسایگان، بخشی از این ظرفیت تولید گرانبها هم اکنون بدون استفاده باقی مانده است.

جایگاه سیمان در دنیای جدید، همچون فولاد و نفت است و بدون آن عملاً توسعه عمرانی غیر ممکن است. سیمان دنیای جدید را متأثر از خویش ساخته و همچنان هیچ جایگزینی ندارد. بنابراین توجه به وضعیت تولید و مصرف این محصول این صنعتی برای رصد موضوع رفاه فردی و توسعه جهانی از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

چرا سیمان، پتانسیل جهش تولید در سطح ملی را دارد؟

در حال حاضر ۹۹ خط تولید در ۷۶ کارخانه با ظرفیت تولید ۸۹ میلیون تن سیمان در کشور وجود دارد. این صنعت هم اکنون برای ۲۵ هزار نفر به طور مستقیم و برای بیش از ۱۵۰ هزار نفر هم به طور غیر مستقیم شغل ایجاد کرده است. صنعت سیمان به دلیل سابقه ۸۷ ساله خود در کشور، از نیروهای متخصص و کارآمدی بهره‌مند است که با سعی و تلاش مثال‌زدنی خود موفق شدند حتی تکنولوژی پیچیده سیمان را بومی‌سازی کنند به طوری که در حال حاضر ۸۰ درصد ماشین‌آلات و تجهیزات کارخانه‌های سیمان جدید و مدرن، در داخل کشور ساخته می‌شوند و همین امر باعث شده نیاز ارزی این صنعت کاهش یابد.

خوشبختانه ایران در مقایسه با دیگر کشورهای منطقه، پتانسیل خوبی برای افزایش تولید و صادرات سیمان دارد که تاکنون کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بر اساس گزارش مرکز آمار ایران، میزان ذخایر معدنی کشورمان ۲۵.۷ میلیارد تن است که سهم سنگ آهک با ۱۷ میلیارد تن (۶۷ درصد) بالاترین میزان است. سنگ آهک یک ماده معدنی با ارزش و در عین حال بسیار فراوان و با توزیع مناسب در ایران است که به عنوان ماده معدنی موثر در تهیه و تولید سیمان کاربرد دارد و گفته می‌شود یک درصد از ذخیره آهک دنیا در ایران است. قرار گرفتن در موقعیت استراتژیک منطقه‌ای به لحاظ بازار مصرف این محصول از مزیت‌های این صنعت به شمار می‌آید به طوری‌که صنعت سیمان ایران هم اکنون نیم درصد از تولید ناخالص ملی و ۳.۳ درصد از ارزش افزوده کل صنعت و بیش از ۲ درصد از اشتغال شاغلان کارگاه‌های بالاتر از ۱۰ نفر را به خود اختصاص داده است.

در حال حاضر هزینه راه‌اندازی یک خط تولیدی با هدف تولید یک میلیون تن سیمان مستلزم ۱۲۰ میلیون یورو سرمایه‌گذاری ارزی است این در حالیست که به دلیل مشکلات موجود، خطوط تولیدی ایجاد شده، در سال گذشته عملاً

نتوانستند از حداکثر ظرفیت خود برای تولید استفاده کنند.

از سوی دیگر برخورداری کشور از 24 جاده مرزی بین المللی، 5 مرز ریلی و بیش از 11 بندر تجاری کوچک و بزرگ نیز بستر خوبی را برای رونق صادرات سیمان فراهم کرده است اما حتی پتانسیل بالای معادن سنگ اهلك و جاده های مرزی در کشور نیز نتوانسته تا به امروز موجب رونق و جهش واقعی تولید سیمان در کشور شود. این در حالیست که بسیاری از کشورهای همسایه ما در حال توسعه زیرساخت های خود و یا در حال بازسازی ویرانی های ناشی از جنگ و درگیری هستند و به طور بالقوه این کشورها می توانند بازار مستعدی برای کلینکر و سیمان ایران در منطقه باشند.

در همین حال، وجود نیروی متخصص و متعهد به دلیل سابقه 87 ساله این صنعت و معادن ارزشمند سنگ آهک از مهمترین امتیازات این صنعت در ایران است که در کنار بومی سازی صنعت سیمان در کشور، باعث شده تا نیاز به منابع ارزی برای تامین تجهیزات مورد نیاز صنعت سیمان کاهش یابد، چرا که در حال حاضر 80 درصد ماشین آلات و تجهیزات کارخانه های سیمان در داخل کشور ساخته می شوند. با این وجود و به رغم تمامی سرمایه گذاری های صورت گرفته در این بخش، کارخانجات موجود هم اکنون نیاز به بازسازی، نگهداری و بهسازی دارند که زیان انباشته صنعت سیمان به دلیل همسان نبودن درآمد ها و هزینه ها، مانع از این امر می شود.

چالش های صنعت سیمان چیست؟

یکی از مهمترین چالش های صنعت سیمان بویژه در سالی که گذشت، افزایش هزینه های تولید به دلیل افزایش قیمت حامل های انرژی و افزایش قیمت ارز و تحریم های ظالمانه بود. با این وجود تداوم قیمت گذاری دستوری از سوی وزارت صمت مانع از این شد که قیمت سیمان افزایش یابد. از سوی دیگر با توجه به اینکه 70 درصد از هزینه های مستقیم و غیر مستقیم تولید در کشور ارزی است و 20 درصد خرید تجهیزات مورد نیاز کارخانجات سیمان با ارز انجام می گیرد، افزایش ناگهانی نرخ ارز در سال گذشته، عملاً هزینه های هنگفتی را به این صنعت تحمیل کرده و راه را برای نوسازی و بهسازی صنعت سیمان تا حدی ناهموار کرد.

از سوی دیگر در طی سال 99 قیمت متغیرهای مهم و اثرگذار سیمان جهش چشمگیری پیدا کرد. به طوریکه بهای آجر نسوز مورد استفاده در کوره های سیمان با 164.7 درصد افزایش، قطعات ریخته گری و سایشی نیز با 242 درصد و انواع روان کارها با 125 درصد رشد قیمت در سال گذشته مواجه شدند. مساله گرانی پاکت سیمان نیز یکی دیگر از چالش های سال گذشته این صنعت بود. به طوریکه افزایش قیمت ارز موجب افزایش قیمت کیسه های پروپیلن مورد نیاز برای تهیه کیسه های سیمان شده و هزینه تولید سیمان پاکتی را افزایش و این صنعت را با چالشی دیگر مواجه کرد چرا که پاک سیمان از 1700 به بیش از 4000 تومان افزایش یافت. هزینه های حمل و نقل و استخراج معدنی نیز در سال گذشته به ترتیب 66 و 83 درصد نسبت به سال قبل تر افزایش یافت که مجموع این عوامل افزایش هنگفت هزینه های تولید سیمان شد.

این در حالی بود که قیمت سیمان در تیرماه 99 تنها حدود 20 درصد مجوز افزایش قیمت از دولت گرفت و این قیمت گذاری دستوری و عدم افزایش قیمت با توجه به نرخ ارز و هزینه ها منجر به ضرر و زیان انباشته صنایع سیمان شد. صنعتی که با حمایت دولت در دو برنامه 5 ساله گذشته موفق شده بود برای کشور افتخاراتی هم کسب کند و با حذف بازار سیاه و رانت خواری و بی نیازی از واردات سیمان در توسعه و آبادانی کشور نقش آفرین باشد، اکنون در معرض نابودی قرار گرفته است. با این وجود این صنعت با همت نیروی انسانی کارآمد خود موفق به تولید و توزیع 78 میلیون تن کلینکر و سیمان در کشور شد که 14.5 میلیون تن آن به کشورهای همسایه صادر شد.

متأسفانه امروز این صنعت به دلیل قیمت پایین محصول خود، حتی توانایی سرمایه گذاری جهت بازسازی و بهسازی خود (حداقل 5 درصد از ارزش ایجاد کارخانه در یک سال) برای حفظ شاخص ها در سطح جهانی را هم ندارد و لذا طی چند سال اخیر، فاصله معناداری بین ظرفیت واقعی تولید و ظرفیت اسمی کارخانجات ایجاد شده است. به طوریکه اگر فرض کنیم فقط 10 میلیون تن از ظرفیت واقعی به دلیل عدم سرمایه گذاری برای بهسازی و نوسازی خطوط تولید کم شده باشد، یعنی 1200 میلیون یورو سرمایه گذاری صورت گرفته بلا استفاده و بدون بازدهی رها شده است. لذا

لازم است متولیان امر توجه جدی به این امر داشته باشند که همه این سرمایه ها متعلق به مردم و کشور است و ما همه امانتداریم.

در کنار همه مشکلات و قیمت گذاری های دستوری سیمان، این صنعت در زمستان گذشته با قطعی گاز و برق در ماه دی و بهمن نیز مواجه شد که در مجموع، تداوم این چالش ها می تواند صنعت سیمان را نحیف تر از گذشته کند.

چالش های جدید صنعت سیمان

افزایش 3 برابری قیمت گاز از مهمترین چالشهای، پیش روی سیمان در سال جاری است. افزایش قیمت گاز صنایع سیمان، در کمیسیون تلفیق مجلس شورای اسلامی در واپسین روزهای سال گذشته در مجلس تصویب شد. در حال حاضر صنعت سیمان کشور، به صورت روزانه ۲۲ میلیون متر مکعب گاز مصرف می کند که بهای هر متر مکعب گاز ۱۱۹ تومان محاسبه می شود به عبارت دیگر، در مجموع روزانه ۲ میلیارد و ۶۰۰ میلیون تومان بهای گاز مصرفی صنعت سیمان کشور است. اما بر اساس مصوبه جدید، هر متر مکعب گاز برای صنعت سیمان از ۱۱۹ تومان به ۳۰۰ تومان افزایش خواهد یافت که با احتساب میزان مصرف به طور کل ۶ میلیارد و ۶۰۰ میلیون تومان هزینه روزانه گاز مصرفی صنایع سیمان خواهد شد.

حال اگر به این همه مشکلات، افزایش 39 درصدی حقوق و دستمزدها در سال 1400 را هم اضافه کنیم در می یابیم که هزینه های تولید سیمان به ویژه در سال 1400 تا چه اندازه با موانع جدی و رشد سرسام آور مواجه می شود. این در حالیست که همچنان شاهد قیمت گذاری دستوری سیمان هستیم. با افزایش قیمت گاز، هزینه تولید سیمان، افزایش بیشتری خواهد یافت و این صنعت را با بحران بزرگی مواجه خواهد ساخت. این بحران نه تنها متوجه سرمایه گذاران کارخانجات سیمان که حتی با گذشت زمان می تواند به بیکاری بخش قابل توجهی از شاغلان این صنعت نیز بیانجامد.

بررسی ها نشان می دهد قیمت فروش سیمان در سال 1390 به ازای هر تن 50 دلار بوده که این رقم در سال 1399 به 10 دلار کاهش یافته است. به عبارت دیگر قیمت فروش سیمان با توجه به افزایش هزینه ها و افزایش نرخ ارز عملاً 82 درصد کاهش یافته است! در همین حال، همچنان عده ای مخالف افزایش قیمت سیمان هستند چرا که معتقدند این امر در نهایت به افزایش گرانی مسکن منجر می شود این در حالیست که اساساً ۶۰ درصد از قیمت تمام شده مسکن شامل قیمت زمین، ۲۰ درصد نیروی انسانی و فقط ۲۰ درصد مصالح ساختمانی است، که در بخش مصالح ساختمانی فقط 2 درصد هزینه های صورت گرفته به سیمان مربوط می شود.

اما راهکارهای رفع موانع تولید سیمان چیست؟

در حال حاضر کشور با چالش های متعددی در حوزه اقتصاد مواجه است که برخی تحریم های ظالمانه نیز پیامدهای این چالش ها را بر صنعت بیشتر کرده است. تورم بالای 40 درصدی، افزایش نرخ بیکاری با توجه به شیوع بیماری کرونا، بحران کم آبی و پیامدهای ناشی از تخریب محیط زیست و توسعه ناپایدار در سالهای گذشته، تعارض منافع و ناهماهنگی بین سطوح تصمیم گیری در حوزه قانونگذاری و اجرایی، نگرش های کوتاه مدت در سیاست های اقتصادی و متکی بر توسعه ناپایدار و فقدان دیپلماسی سازگار با اهداف کلان توسعه اقتصادی کشور و نیز تغییرات جمعیتی کشور از موانع موجود بر سر راه توسعه اقتصادی و صنعتی کشور است که با برنامه ریزی مشخص و هماهنگی در سطح تصمیم گیران می توان بسیاری از این موانع را از میان برداشت. در همین حال برای تحقق جهش کامل صنعت سیمان لازم است به موارد ذیل توجه شود:

- تقویت دیپلماسی اقتصادی کشور در جهت حمایت از صادرات و اهداف توسعه ای کشور
- اصلاح نظام تصمیم گیری اقتصادی با هماهنگی بیشتر بین مجلس و دولت در قیمت گذاری حامل های انرژی و سیمان
- اجرای تعهدات دولت در قبال تامین انرژی و سوخت پاک مورد نیاز صنایع بویژه در زمستانها
-

- ارتقا بهره وری انرژی در صنعت
- با توجه به توسعه بافت مسکونی در برخی شهرها از جمله تهران و نزدیکی سکونتگاههای انسانی به محدوده فعالیت صنایع و ضرورت جلوگیری از تشدید آلودگی هوای کلانشهرها، استفاده از برخی سوخت های آلاینده از جمله مازوت توسط صنایع سیمان، عملاً با محدودیت های جدی مواجه است. لذا ضرورت دارد دستگاههای دولتی با درک این مهم، نسبت به تامین گاز مورد نیاز صنایع سیمان اهتمام بیشتری ورزند.
- اتخاذ برخی معافیت های مالیاتی برای صنایع و نیز کاهش برخی هزینه های تامین اجتماعی
- حذف دلالان بازار سیمان و مقابله با واسطه ها و فساد در بازار توسط دستگاههای نظارتی
- حمایت از شرکت های دانش بنیان توسط دولت با هدف بومی سازی قطعات مورد نیاز صنعت سیمان در شرایط اعمال تحریم های ظالمانه
- حمایت دولت در ایجاد زیرساخت های مناسب حمل و نقل و ارائه تسهیلات لازم جهت تقویت ناوگان تخصصی (بونکر) صنعت سیمان
- آزاد سازی قیمت سیمان و تعیین قیمت آن از طریق میزان عرضه و تقاضا همچون دیگر محصولات استراتژیک مانند فولاد

خلاصه کلام:

بخش صنعت و معدن همواره از اهمیت زیادی در روند توسعه کشور برخوردار بوده است و به عنوان موتور رشد اقتصادی، ایجاد ارزش افزوده و انباشت سرمایه شناخته می شود و یکی از منابع با بازدهی فزاینده نسبت به مقیاس تولید بوده چرا که در رشد اقتصادی کشور و سهم بالایی اشتغالزایی، همواره روندی صعودی داشته است.

با توجه به سهم نسبتاً قابل توجه این بخش در تولید ناخالص داخلی و همچنین مسئله اشتغال کشور و ارتباط مستقیم و غیر مستقیم آن با سایر بخش های اقتصادی و در راستای تحقق برنامه های توسعه ای کشور، به ویژه رشد اقتصادی پیش بینی شده، توجه ویژه به بخش صنعت به ویژه صنعت استراتژیک سیمان، از طرف حاکمیت امری ضروری به نظر می رسد.

*عضو هیات مدیره انجمن کارفرمایان سیمان